

سنجش نقش عوامل خانوادگی و مدرسه‌ای مؤثر در مهارت‌های زندگی نوجوانان مقطع

تحصیلی متوسطه دوم شهر تهران

۱. سهیلا سرایی ۲. دکتر حسن پاشرفی ۳. دکتر مالک میرهاشمی

1. soheila , saraee 2. Hasanpasha, Sharifi 3. Malek, mirhashemi

چکیده:

هدف اصلی این پژوهش بررسی نقش عوامل خانوادگی و مدرسه‌ای بر مهارت‌های زندگی دختران و پسران نوجوان است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر تهران در سال تحصیلی ۹۴ - ۱۳۹۵ است. نمونه پژوهش شامل ۲۲۰ نفر (۱۱۴ نفر دختر و ۱۰۶ پسر) از شمال، جنوب، مرکز، شرق و غرب تهران می‌باشد که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار این پژوهش شامل پرسشنامه ویژگی‌های دموگرافیک و عوامل خانوادگی و پرسشنامه عوامل مدرسه‌ای و پرسشنامه مهارت‌های زندگی نوجوانان بود. داده‌های حاصل از این پژوهش با روش تحلیل واریانس تک متغیره و آزمون تعقیبی شفه مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد که در بین عوامل خانوادگی شغل پدر، سطح درآمد خانواده، رابطه والدین با یکدیگر بر مهارت‌های زندگی نوجوانان و در بین عوامل مدرسه‌ای رابطه معلمان و مدیران و کارکنان مدرسه با دانش آموزان و پیشرفت تحصیلی و علاقه به تحصیل در داشتن مهارت‌های زندگی نوجوانان تأثیر دارد.

کلیدواژه‌ها: مهارت‌های زندگی، عوامل خانوادگی، عوامل مدرسه‌ای، نوجوانان

مقدمه:

نهاد خانواده سیستمی است که اولین تأثیرها را بر زندگی اشخاص اعمال کرده و میزان سازگاری آنان را با محیط اجتماعی اطرافشان تعیین می‌کند (تورکام، کیزیلتاس، بیک ویمینسی، ۲۰۰۵). عملکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سیلبورن و همکاران، ۲۰۰۶) مشکلات خانواده می‌تواند به شکست در تحصیل و تعلیم و تربیت، فروپاشی روابط اجتماعی، بیگانگی اجتماعی، استفاده از الکل و مواد منجر شود (کمیته بررسی تدارک خدمات دولت، ۲۰۰۵ به نقل از والکر و شفر، ۲۰۰۶). والدینی که تعامل و روابط مناسبی با فرزندان خود داشته باشند، به احتمال زیاد فرزندان را خواهند داشت که رفتار مناسب دارند. خود بازبینی، جو عاطفی خانواده و مهارت‌های زندگی در میزان بروز پرخاشگری نوجوانان نقش مهمی دارند (جاودان، ۱۳۹۳). که این مسائله با نظر بومیستر (۲۰۰۷) همسو است. همچنین لی، بیوگارد و باکس^۱ (۲۰۰۵) در پژوهش خود نتیجه گرفتند که رفتارهای والدین بر رفتار و پیامدهای رفتار فرزندان تأثیر بسیار دارد. پدر و مادر در رشد هویت نوجوان، افراد مهمی هستند در میان الگوهای اجتماعی بسیاری که به نوجوانان ارائه شده، اولین الگو والدین هستند، تأثیرات والدین بر تحول الگوهای اجتماعی نوجوان مانند کودک از اهمیت بالایی برخوردار است؛ باینکه والدین تنها کسانی هستند که در اجتماعی کردن فرزندان شرکت دارند، همواره خانواده به‌عنوان اصلی‌ترین صحنه اجتماعی شدن آنان در نظر گرفته شده است محمودی (۱۳۹۴). خانواده گروهی از انسان‌ها است که بر محور پیوندی خویشاوندی سازمان می‌یابد و در هر جامعه‌ای نوعی نظام نهادین اساسی به شمار می‌رود. (رستمی و همکاران، ۱۳۹۴). شناخت آگاهی‌های اخلاقی، هویت جنسی،

¹ Lee, Beauregard & Bax

تحول عاطفی تماماً در محیط خانواده شکل اساسی خود را پیدا می‌کنند و تغییرات بعدی آن‌ها تابع این شکل‌گیری اولیه است سرمدی (۱۳۹۴).

اگر محیط خانواده میان‌گیر مهمی در برابر رفتار ضداجتماعی محسوب می‌شود، اهمیت شرکت در مدرسه و روابط اجتماعی با همکلاسی‌ها و معلمان کمتر از خانواده نخواهد بود. تورنبری و همکارانش، به نقل از لارسن (۲۰۰۹)؛ واقع‌گرایانی نظیر جان میلتون، فرانسیس بیکن، کمینوس و راتک بر آموزش مدرسه‌ای و کلاسی تأکید دارند. آن‌ها می‌خواستند مدرسه بر اساس نیازهای کودک و تقاضای جامعه سازمان‌دهی شود. در واقع آن‌ها به مدرسه به‌عنوان آئینه تمام‌نمای جامعه توجه داشتند (دیناروند، ۱۳۹۲). پس باید مدرسی ایمن و حمایتی همراه با آموزگاران آموزش‌دیده و منابع امکاناتی کافی و فضای مناسب برای یادگیری تأمین شوند (شعبانی، ۱۳۹۳). مقصود اصلی از فرستادن کودکان به مدرسه آموزش مهارت‌های شناختی و اطلاعاتی آنان است، ولی کار مدرسه بیش از این‌هاست. مدرسه نهادی اجتماعی است و نمایانگر فرهنگی که مدرسه جزئی از آن به حساب می‌آید و به کودک جهان‌بینی و عادات و رسوم و مهارت‌ها و دانش خاص را منتقل می‌کند مدارس هم‌چنین به کودکان کمک می‌کنند تا توانایی فکر کردن و منطق آوردن را بیاموزند و احترام به خود و دیگران را یاد گرفته تا به‌عنوان فرد، عضو جامعه و شهروند جهانی به حداکثر توان بالقوه‌شان برسند. (شعبانی، ۱۳۹۳).

وقتی نوجوانان به مقطع تحصیلی بالاتر راه می‌یابند، به خاطر تغییر فرم کلاس و این‌که مداوم باید از یک درس به درس دیگر متمرکز شوند، عملکرد آموزشی و اجتماعی وی ضعیف‌تر شده که منجر به بروز مشکلات جدید سازگاری می‌شود. نوجوانان در این مقاطع ادعا می‌کنند معلمان، نسبت به قبل کمتر به آن‌ها توجه می‌کنند؛ صمیمیت خود آن‌ها کمتر است؛ نمرات نسبتاً پایینی دارند؛ به مسابقه دادن بیشتر اهمیت می‌دهند و به پیشرفت و تسلط بر دروس، کمتر تمایل دارند. به همین خاطر، انگیزه‌های آن‌ها کمتر می‌شود. نوجوان ضعیف‌تر و آن‌ها که دچار فقر بیشتر هستند، پس از ورود به دبیرستان افت تحصیلی بیشتری دارند. این گروه، اغلب به دوستانی روی می‌آورند که رفتارهای ناپسند اجتماعی دارند و این پناه آوردن، به جبران سایر فقدان‌های موجود در زندگی تحصیلی آن‌ها است (برک، ۱۳۸۹).

تغییرات جسمی، روحی، عاطفی، رفتاری و شناختی در این دوران کاملاً مشهود است. کشمکش و تناقضات در این دوران بسیار زیاد است. از طرفی در این دوره حساس و بحرانی، سرنوشت آینده فرد با تصمیمات صحیح و منطقی مشخص می‌شود (ترکاشوند و همکاران، ۱۳۹۰). تجلی رفتارهای چالش‌برانگیز نوجوانان یک مشکل مداوم در اکثر نظام‌ها به نظر می‌رسد (آنورادا، ۲۰۱۶). از طرفی مرحله نوجوانی دوروی سکه زندگی بشر است؛ یكروی آن پی‌ریزی و شکفتن است که در پرتو آن، سعادت و زندگی سالم و پرنشاط در آینده رقم می‌خورد و روی دیگر آن انحطاط است که باعث تخریب و زندگی بزهکارانه در آینده نوجوان می‌گردد؛ (رستمی و همکاران، ۱۳۹۴). هنگامی که نوجوانان به دلیل ضعف در مهارت‌های زندگی نتوانند ارتباط درستی با دیگران برقرار کنند، دامنه بدبینی آنان گسترش می‌یابد؛ هم‌چنین آنان، برای روی آوردن به مصرف مواد مخدر، بزهکاری، آسیب رساندن به دیگران، خودکشی و قانون‌ستیزی مستعد می‌شوند (مهرابی زاده هنرمند، گراوند و ارضی، ۱۳۸۸ به نقل از موسی جاودان، ۱۳۹۳). اکثر محققان رشد، کاربرد و نقش مؤثر مهارت‌های زندگی را در دوره نوجوانی در زمینهٔ افزایش سلامتی و مدیریت مسائل

² Anuradha

اجتماعی همچون پیشگیری از سوء مصرف مواد^۳، سوء استفاده جنسی^۴، بارداری دوره نوجوانی^۵، خودکشی^۶ و ایدز تأیید می‌کنند (وردینگر^۷ و همکاران، ۲۰۰۹).

آموزش مهارت‌های زندگی در سال ۱۹۷۹ با اقدامات بوتوین^۸ آغاز گردید به دنبال این اقدام مقدماتی، از سال ۱۹۹۳ به بعد سازمان بهداشت جهانی با هماهنگی یونسف، برنامه آموزش مهارت‌های زندگی را به‌عنوان یک طرح جامع پیشگیری اولیه و ارتقاء سطح بهداشت روانی افراد معرفی نمود (زارع میرک آباد، ۱۳۹۵). مهارت‌های زندگی بر توانمندی‌های عملی و موفقیت تأکید دارند از تحلیل نیازها و خواسته‌های اجتماعی و الزامات روزمره و عادی زندگی در جامعه استخراج می‌شوند، برخی از آن‌ها به ارتباط افراد با همدیگر و برخی به کارهای روزمره زندگی مربوط می‌شوند؛ هدف از آموزش مهارت‌های زندگی، افزایش توانایی‌های روانی - اجتماعی است (تجلای و زندی ۲۰۱۰).

مک فارلین (۲۰۰۵، به نقل از رضایی و دیگران، ۱۳۸۶) در یک پژوهش بین‌المللی دریافت که جو عاطفی خانوادگی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، توانایی شناختی مادر، رضایت شغلی و تحصیلات او در دانشگاه و ترجیحات اولیه برای شکل‌گیری خانواده با عملکرد مدرسه‌ای فرزندان رابطه دارند؛ همچنین پرنده (۱۳۸۹) در پژوهش خود نشان داد که ویژگی نظیر پذیرش، ابراز محبت، مراقبت از فرزندان آنان را در قبال ابتلا به مشکلات رفتاری مصون می‌دارد. در تحقیقی که توسط برک (۱۳۸۹) انجام شد به این نتیجه رسید که خانواده پیوندهایی را بین افراد برقرار می‌کند که منحصر به فرد هستند. دل‌بستگی به والدین و خواهران و برادرها معمولاً یک‌عمر دوام می‌آورند و نقش الگوهایی را برای روابط در دنیای گسترده نر محله، مدرسه و جامعه، بر عهده‌دارند. همچنین در تحقیقی که توسط اژدری (۱۳۹۳) انجام گرفت یافته‌ها نشان داد که هرچقدر سطح تحصیلات والدین بالاتر می‌رود خود پنداره تحصیلی در دانش آموزان تقویت می‌شود؛ مریل پالم (۲۰۱۰) در پژوهشی به این نتیجه رسید که سواد والدین بر رفتارهای اجتماعی دانش آموزان تأثیر زیادی دارد. جی اف دراک (۲۰۰۹) در پژوهشی تحت عنوان ضرورت سواد والدین بیان کرد که والدین تحصیل کرده و آگاه به دانش آموزان در کسب مهارت و دانش برای خودکفایی آنان کمک می‌کنند. گری (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای نشان داد که نوجوانانی که والدینشان از تحصیلات بالاتری برخوردارند و نوجوانان آن‌ها را اقتدارمنش و حمایت‌کننده درمی‌یابند، احتمال کمتری دارد که تحت تأثیر دوستان همسالی قرار بگیرند که رفتارهای مخرب ضد اجتماعی دارند و از سازگاری اجتماعی بالاتری برخوردارند.

تحقیقات متعددی بر نقش محیط مدرسه در آماده‌سازی رشد شناختی و عاطفی دانش آموزان صحه گذاشته‌اند (Dorman, 1998). گولد و گلاتر (Goodlad, 1984; Glatthorn, 1984)، پیشنهاد کردند که فضای مدرسه تعیین‌کننده میزان رضایت و عدم رضایت مدارس هست و با متغیرهایی همچون ارتباط معلمان و دانش آموزان، معلمان و اداره‌کنندگان مدرسه و ارتباط والدین و مسئولان مدرسه ارتباط دارد.

در محیط آموزشی، رابطه معلم - دانش آموز می‌تواند پیامدهای تحصیلی و رفتاری بسیاری داشته باشد. معلمی خود نوعی رهبری در یک گروه بسیار حساس محسوب می‌شود. معلمان باده‌ها دانش آموز تعامل دارند و تأثیری که برخورد و رفتارشان بر این دانش آموزان می‌گذارد، علاوه بر جنبه‌های آموزشی و رفتاری و اجتماعی موقت، سال‌ها پایدار خواهد ماند. کارل راجرز (نقل از ریلی، ۲۰۱۱). روداسیل، ریو، استیپانویک و تیلر (۲۰۱۰) در مطالعه طولی در مورد کیفیت رابطه معلم دانش آموز، دریافتند که رابطه نزدیک‌تر معلم - دانش آموز در مقطع ابتدایی با کاهش رفتارهای پرخطر دانش آموزان در نوجوانی مرتبط است. (پیانتا و همکاران،

³ Drug abuse

⁴ Sex abuse

⁵ Adolescence pregnancy

⁶ Suicide

⁷ wurdinger

⁸ Botvin

۲۰۰۸) در مورد پیامدهای مربوط به تعامل معلم - دانش‌آموز در مدرسه پژوهشی انجام دادند؛ نتایج نشان داد که معلمانی با رفتارهای حساس و گرم، دانش‌آموزانی با پیشرفت بهتر ریاضیات و توانایی خواندن داشتند.

با توجه به مطالب ذکرشده، به نظر می‌رسد عوامل متعددی مانند توانایی شناختی والدین، جو عاطفی خانواده، رضایت شغلی و تحصیلات والدین، تجهیزات و امکانات مدرسه و کیفیت رابطه معلم با دانش‌آموزان در شکل‌گیری مهارت‌های زندگی نوجوانان اثر دارند. بنابراین عمده‌ترین مسائلی که این پژوهش با آن روبرو خواهد بود، عبارت است از اینکه کدام‌یک از عوامل خانوادگی و عوامل مدرسه‌ای در مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان مقطع متوسطه تأثیر دارند.

فرضیه‌های پژوهش

۱- عوامل خانوادگی در مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان مقطع متوسطه تأثیر دارند.

۲- عوامل مدرسه‌ای در مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان مقطع متوسطه تأثیر دارند.

روش، جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

این پژوهش از نوع پس‌رویدادی بوده است و جامعه آماری این پژوهش شامل دانش‌آموزان، مقطع تحصیلی متوسطه دوم شاغل به تحصیل در سال تحصیلی ۱۳۹۵ - ۱۳۹۴ در دبیرستان‌های شهر تهران و نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای بوده است. برای اجرای نمونه‌گیری ابتدا از بین مناطق ۲۰ گانه شهر تهران از بین مناطق شمالی، جنوبی، شرقی، غربی و مرکز، ۵ منطقه به تصادف انتخاب شد سپس از مناطق انتخاب‌شده ۲ مدرسه یک دخترانه و یک پسرانه و از هر مدرسه یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب و در کل ۲۲۰ دانش‌آموز مورد آزمون قرار گرفتند و از بین پرسشنامه‌های جمع‌آوری‌شده ۲۰ پرسشنامه به دلیل مخدوش بودن کنار گذاشته شدند.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه عوامل خانوادگی

پرسشنامه محقق ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه عوامل خانوادگی ساخته شده است. این پرسشنامه دارای دو بخش است؛ یک بخش در زمینه اطلاعات جمعیت شناختی (جنس، پایه تحصیلی، تحصیلات والدین، شغل والدین، سطح درآمد خانواده و تعداد فرزندان و ترتیب تولد) و بخش دوم شامل سؤالاتی در حیطه روابط خانوادگی (رابطه والدین با یکدیگر، رابطه والدین با فرزندان، توجه و رسیدگی والدین به فرزندان) است. در مجموع این پرسشنامه دارای ۱۶ سؤال است.

پرسشنامه عوامل خانوادگی که بر اساس تئوری‌های موجود در پیشینه ساخته شد و روایی محتوایی و صوری سؤالات بر اساس نظر متخصصان تربیتی بررسی و تأیید شد. برای محاسبه اعتبار این پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای محاسبه‌شده برای این پرسشنامه ۰/۴۷ است.

پرسشنامه عوامل مدرسه‌ای

پرسشنامه محقق ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه عوامل مدرسه‌ای بر اساس تئوری‌های موجود در پیشینه ساخته شد. این پرسشنامه دارای چند بخش است یک بخش در زمینه کیفیت فضای آموزشی (نوع مدرسه، فضای آموزشی مدرسه، کتابخانه مدرسه، کارگاه یا آزمایشگاه مدرسه)، بخش دیگر در زمینه روابط (رابطه دانش‌آموزان با یکدیگر، رابطه دانش‌آموزان با معلمان، رابطه دانش‌آموزان با مدیر و دیگر کارکنان مدرسه) و بخش سوم در رابطه با توجه معلمان به مشکلات درسی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آنان و آخرین بخش مربوط به انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان (علاقه‌مندی به مدرسه، میزان غیبت از مدرسه و مردود شدن در سال‌های تحصیلی) است. در مجموع این پرسشنامه دارای ۱۵ سؤال با طیف لیکرت است.

و روایی محتوایی و صوری پرسشنامه بر اساس نظر متخصصان تربیتی بررسی و تأیید شد. برای محاسبه اعتبار این پرسشنامه، پرسشنامه مذکور بر روی جامعه مورد مطالعه (دختر و پسر دوره متوسطه دوم) اجرا شد و سپس آلفای کرونباخ آن نیز محاسبه شد. آلفای محاسبه شده برای این پرسشنامه ۰/۴۵ است.

پرسشنامه مهارت‌های زندگی:

جهت سنجش مهارت‌های زندگی از پرسشنامه مهارت‌های زندگی سرایی (۱۳۹۵) استفاده شد. پرسشنامه شامل ۱۰ مؤلفه برای سنجش مهارت‌ها است. این ۱۰ مؤلفه شامل مهارت‌های همدلی: ۷ سؤال، تنظیم هیجان: ۸ سؤال، خودآگاهی: ۱۳ سؤال، حل مسئله: ۶ سؤال، ارتباط مؤثر: ۸ سؤال، ارتباط بین فردی: ۷ سؤال، مدیریت استرس: ۹ سؤال، تفکر انتقادی: ۸ سؤال، خلاقیت: ۱۰ سؤال، تصمیم‌گیری ۷ سؤال است. نمره‌گذاری به صورت پنج درجه‌ای (هرگز، به ندرت، گاه‌گاهی، اغلب و همیشه) است. پایایی کل این پرسشنامه به وسیله آلفای کرونباخ ۰/۹۱، پایایی خرده مقیاس ارتباط مؤثر ۰/۶۳ و حل مسئله ۰/۶۸ گزارش شده است.

یافته‌ها

جدول ۱: نتایج تحلیل واریانس عوامل خانوادگی (تحصیلات و شغل والدین، سطح درآمد خانواده، رابطه والدین با

فرزندان و توجه آن‌ها به وضعیت تحصیلی)

متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
تحصیلات پدر	بین گروهی	1258.791	4	314.698	0.223	0.926	۰/۰۰۳
	درون گروهی	275308.605	195	1411.839			
	کل	276567.390	199				
تحصیلات مادر	بین گروهی	5547.861	4	314.698	0.991	0.413	۰/۰۱۴
	درون گروهی	275309.605	195	1411.839			
	کل	280856.460	199				
شغل پدر	بین گروهی	37483.118	6	6247.186	3.800	0.001	۰/۰۷۵
	درون گروهی	259374.244	193	1643.908			
	کل	296857.360	199				
شغل مادر	بین گروهی	3329.731	5	665.946	0.546	0.742	0.010
	درون گروهی	236734.902	194	1220.283			
	کل	240064.633	199				
سطح درآمد خانواده	بین گروهی	9730.956	2	4865.478	3.534	0.001	۰/۰۲۴
	درون گروهی	271251.467	197	1376.911			
	کل	280982.423	199				
رابطه والدین با یکدیگر	بین گروهی	27605.747	3	9201.916	5.722	0.001	۰/۰۵۷
	درون گروهی	315209.356	196	1608.211			
	کل	342815.103	199				
رابطه والدین با فرزندان	بین گروهی	6366.886	3	2122.295	1.669	0.175	0.025
	درون گروهی	249268.608	196	1271.779			
	کل	255635.494	199				

0.023	0.078	2.293	2710.351	3	8131.054	بین گروهی	توجه به
			1181.793	196	231631.428	درون گروهی	وضعیت
				199	239762.482	کل	تحصیلی

. بر اساس نتایج مندرج در جدول، مقدار F به دست آمده برای متغیرهای شغل پدر (3.800)، سطح درآمد خانواده (3.534)، رابطه والدین با یکدیگر (5.722) سطح معناداری آن‌ها برابر با 0/001 می‌باشد. با توجه به کوچک‌تر بودن سطح معنی‌داری به دست آمده از مقدار 0/01 چنین نتیجه گرفته می‌شود که بین میزان مهارت‌های زندگی دانش آموزان با پدران دارای مشاغل مختلف، سطح درآمد خانواده و رابطه والدین با یکدیگر تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس میزان شاخص اندازه اثر به دست آمده، برای شغل پدر 7/5، سطح درآمد خانواده 2/4 و رابطه والدین با فرزندان 2/5 درصد از واریانس مهارت‌های زندگی دانش آموزان توسط این متغیرها تبیین می‌شود.

جدول ۲: نتایج تحلیل t عوامل خانوادگی (نحوه زندگی والدین و اعتیاد والدین)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	آماره t	Df	سطح معنی‌داری	تفاوت میانگین	اندازه اثر
نحوه زندگی والدین	مهارت‌های زندگی	0/217	198	0/829	2/005	0/00016
سابقه اعتیاد در خانواده	مهارت‌های زندگی	1/257	198	0/210	9/35	0/005

بر اساس مندرجات جدول مقدار t به دست جهت مقایسه میانگین نمرات دو گروه برای متغیرهای نحوه زندگی والدین برابر با 0/217 و متغیر سابقه اعتیاد در خانواده برابر با 1/257 است و سطح معنی‌داری آن برابر با 0/829 و 0/210 است. با توجه به عدم معنی‌داری آماره به دست آمده، چنین نتیجه می‌گیرم که بین میزان مهارت‌های زندگی دانش آموزان بر اساس دو متغیر نحوه زندگی والدین و سابقه اعتیاد در خانواده تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۳: نتایج آزمون تعقیبی شفه برای عوامل خانوادگی

فاصله اطمینان 95%	حد پایین		سطح معناداری	خطای استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	گروه ۲	گروه ۱	
	حد بالا	حد پایین						
66.2996	1.1039	0.036	10.63184	33.70179*	اداری	مشاغل تخصصی	شغل پدر	
69.5211	-14.8408	1.000	13.75739	27.34012	نظامی			
108.8893	11.7553	0.004	15.84021	60.32232*	کارگر فنی			
114.9795	10.1921	0.006	17.08830	62.58579*	کارگر ساده			
60.5489	0.0718	0.049	9.86235	30.31037*	شغل آزاد			
81.5632	0.8978	0.040	13.15458	41.23048*	سایر مشاغل			
5.8390	-33.4890	0.226	7.99163	-13.82501	متوسط	زیر متوسط	سطح درآمد	
-1.3187	-46.1174	0.035	9.10328	-23.71806	بالا			
4.0246	-23.8107	0.218	5.65625	-9.89305	بالای متوسط			

26.7868	-37.9012	1.000	12.17406	-5.55720	متوسط	نامناسب	رابطه با والدین
-.1644	-55.8729	0.048	10.48413	-28.01863*	خوب		
-3.4773	-58.2717	0.018	10.31210	-30.87452*	خیلی خوب		
-.4047	-44.5182	0.043	8.30201	-22.46143*	خوب	متوسط	
-3.8406	-46.7940	0.012	8.08367	-25.31731*	خیلی خوب		
10.9633	-16.6751	1.000	5.20145	-2.85588	خیلی خوب	خوب	

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول، تفاوت بین میانگین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزان دارای پدران مشاغل تخصصی با دانش‌آموزان دارای پدران مشاغل اداری، کارگر فنی، کارگر ساده، شغل آزاد معنی‌دار هست و مشاهده می‌شود که از مهارت‌های زندگی بالاتری برخوردار هستند. تفاوت بین نمرات سایر گروه‌ها معنی‌دار نمی‌باشد.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول، تفاوت بین میانگین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزان دارای سطح درآمد خانوادگی زیر متوسط با دانش‌آموزان دارای سطح درآمد خانوادگی بالای متوسط معنی‌دار هست و مشاهده می‌شود که دانش‌آموزان خانواده‌های با سطح درآمد بالای متوسط از مهارت‌های زندگی بالاتری برخوردار هستند. تفاوت بین نمرات سایر گروه‌ها معنی‌دار نیست.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول، تفاوت بین میانگین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزانی که رابطه بین والدین آن‌ها نامناسب و متوسط است با دانش‌آموزانی که رابطه بین والدین آن‌ها خوب و خیلی خوب است معنی‌دار هست و مشاهده می‌شود که دانش‌آموزانی که رابطه بین والدین آن‌ها خوب و خیلی خوب است از مهارت‌های زندگی بالاتری برخوردار هستند.

جدول ۴: نتایج تحلیل واریانس عوامل مدرسه‌ای (کیفیت فضای آموزشی، رابطه با معلمان، رابطه با مدیر و کارکنان، رابطه با پیشرفت تحصیلی، علاقه به مدرسه، میزان غیبت از مدرسه)

متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
کیفیت فضای آموزشی	بین گروهی	9774.129	3	3258.043	2.379	0.070	۰/۰۲۴
	درون گروهی	268366.14	196	1369.215			
	کل	278140.269	199				
رابطه با معلمان	بین گروهی	28059.465	2	14029.733	11.017	0.01	۰/۰۷۲
	درون گروهی	250875.363	197	1273.479			
	کل	278934.828	199				
رابطه با مدیر و کارکنان	بین گروهی	23103.144	2	11551.572	8.662	0.01	۰/۰۵۷
	درون گروهی	262719.20	197	1333.600			
	کل	258522.340	199				
رابطه با پیشرفت تحصیلی	بین گروهی	21442.747	2	10721.373	8.010	0.01	۰/۰۵۲
	درون گروهی	263676.029	197	1338.457			
	کل	285118.776	199				
علاقه به مدرسه و تحصیل	بین گروهی	30228.690	3	10076.230	7.623	0.01	۰/۰۷۵
	درون گروهی	259089.46	196	1321.885			
	کل	289318.15	199				

0.14	0.265	1.328	1838.399	3	5515.196	بین گروهی	میران
			1384.211	196	271305.356	درون گروهی	غیبت از
				199	276820.552	کل	مدرسه

بر اساس نتایج مندرج در جدول، مقدار F به دست آمده برای متغیرهای رابطه با معلمان (11.017)، رابطه با مدیر و کارکنان (8.662)، پیشرفت تحصیلی (8.010)، علاقه به مدرسه و تحصیل (7.623) و سطح معناداری آن‌ها برابر با 0.001 است. با توجه به کوچک تر بودن سطح معناداری به دست آمده از مقدار 0.1 چنین نتیجه گرفته می‌شود که بین میزان مهارت‌های زندگی دانش آموزان با رابطه آن‌ها با معلمان و مدیر و کارکنان، علاقه آن‌ها به تحصیل و پیشرفت تحصیلی آنان تفاوت معناداری وجود دارد. بر این اساس میزان شاخص اندازه اثر به دست آمده برای رابطه با معلمان 0.7، رابطه با مدیر و کارکنان 0.5، پیشرفت تحصیلی 0.5، علاقه به مدرسه و تحصیل 0.7 درصد از واریانس مهارت‌های زندگی دانش آموزان توسط این متغیرها تبیین می‌شود.

جدول ۵: نتایج آزمون تعقیبی شفه برای عوامل مدرسه‌ای

فاصله اطمینان 95%		سطح معناداری	خطای استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	گروه ۲	گروه ۱	
حد بالا	حد پایین						
29.6673	4.4012	0.005	5.13380	17.0343	خوب	خیلی خوب	رابطه با معلمان
44.4152	13.5164	0.001	6.27831	28.9658	متوسط		
25.2715	-1.4084	0.091	5.42107	11.9315	متوسط	خوب	
33.3110	4.4926	0.006	5.85581	18.9018	خوب	خیلی خوب	رابطه با مدیر
40.9542	10.3254	0.001	6.22368	25.6398	متوسط		
18.7000	-5.2241	0.384	4.86129	6.7380	متوسط	خوب	
-5.7750	-27.9156	0.001	4.49907	-16.8453	بالای متوسط	متوسط	پیشرفت تحصیلی
23.0999	-16.6150	0.922	8.07025	3.2424	زیر متوسط		
40.1759	-0.0004	0.050	8.16399	20.0877	زیر متوسط	بالا متوسط	
29.7125	-0.7040	0.068	5.40736	14.5042	زیاد	خیلی زیاد	علاقه به تحصیل
47.6299	10.4180	0.001	6.61543	29.0240	کم		
52.7171	4.0654	0.014	8.64917	28.3913	خیلی کم		
30.8091	-1.7695	0.101	5.79174	14.5198	خیل	زیاد	
36.4903	-8.7162	0.395	8.03670	13.8870	خیلی کم		
24.3832	-25.6487	1.000	8.89454	-0.6327	خیلی کم	کم	

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول، تفاوت بین میانگین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزانی که رابطه خیلی خوبی با معلمان خود دارند نسبت به دانش‌آموزانی که رابطه آن‌ها با معلمان خود در سطح خوب یا متوسط است، معنی‌دار هست و مشاهده می‌شود که دانش‌آموزان دارای رابطه خیلی خوب با معلمان، از مهارت‌های زندگی بالاتری برخوردار هستند. تفاوت بین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزان دارای رابطه خوب با دانش‌آموزان دارای رابطه متوسط معنی‌دار نیست.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول، تفاوت بین میانگین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزانی که رابطه خیلی خوبی با مدیر، معاونان و سایر کارکنان خود دارند نسبت به دانش‌آموزانی که رابطه آن‌ها در سطح خوب یا متوسط است، معنی‌دار هست و مشاهده می‌شود که دانش‌آموزان دارای رابطه خیلی خوب با مدیر، معاونان و سایر کارکنان، از مهارت‌های زندگی بالاتری برخوردار هستند. تفاوت بین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزان دارای رابطه خوب با دانش‌آموزان دارای رابطه متوسط معنی‌دار نیست.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول، تفاوت بین میانگین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی بالای متوسط نسبت به دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و زیر متوسط، معنی‌دار هست و مشاهده می‌شود که دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی بالای متوسط، از مهارت‌های زندگی بالاتری برخوردار هستند. تفاوت بین نمرات مهارت زندگی دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی بالای متوسط و زیر متوسط معنی‌دار نیست.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول، میزان مهارت زندگی دانش‌آموزان دارای علاقه خیلی زیاد به تحصیل و مدرسه نسبت به سایر دانش‌آموزان به‌طور معنی‌داری بالاتر هست.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین سطح درآمد والدین و میزان برخورداری دانش‌آموزان از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و نتایج پژوهش‌های دیگر نیز همسو با نتیجه این پژوهش است: صالحی (۱۳۹۴)، مک فارلین ۲۰۰۵ (به نقل از رضایی و دیگران، ۱۳۸۶)، اتکینز (۱۹۹۲)، مک کنری، کوچ و براونی، ۱۹۹۱ (به نقل از رایس، ۱۳۸۷).

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین رابطه خوب والدین با یکدیگر و برخورداری نوجوانان از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و نتایج سایر پژوهش‌ها هم همسو با این پژوهش است: پرند (۱۳۸۹)، فرخ‌زاد (۱۳۸۷)، عراقی (۱۳۸۷)؛ (برک، ۱۳۸۹)؛ ایزلی و همکاران (۱۹۹۹)؛ شک (۱۹۹۸) به نقل از پیرسون، ۲۰۰۵، آور (۱۹۹۵)؛ (روتر و کانگر، ۱۹۹۵)، به نقل از رایس، ۱۳۸۷).

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین شغل والدین و میزان برخورداری نوجوانان از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و نتایج بعضی از پژوهش‌ها نیز همسو با نتیجه این پژوهش می‌باشند: (مک فارلین ۲۰۰۵، به نقل از رضایی و دیگران، ۱۳۸۶)؛ نتیجه بعضی از پژوهش‌ها ناهم‌سو با این پژوهش می‌باشند: پناهی (۱۳۷۵)

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین تحصیلات والدین و میزان برخورداری دانش‌آموزان از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری وجود ندارد نتایج بعضی از پژوهش‌ها همسو با نتیجه این پژوهش است: امین زاده (۱۳۸۸)، طهماسبیان (۱۳۸۵) و نتایج بعضی از پژوهش‌ها ناهم‌سو با نتیجه این پژوهش می‌باشند: اژدری (۱۳۹۳)، جعفری منش (۱۳۸۲) و مریل پالمر (۲۰۱۰)، جی اف دراک (۲۰۰۹)، گری (۲۰۰۸)

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین نحوه زندگی والدین (طلاق) و میزان برخورداری دانش‌آموزان از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری وجود ندارد و نتایج پژوهش‌ها همسو با نتیجه این پژوهش هست: معتمدیان (۱۳۹۳) و مارلو (۱۹۸۸)، (آدامز، ۱۹۸۰ به نقل از میر شفیعی) و نتایج برخی از پژوهش‌ها ناهم‌سو با نتیجه این پژوهش هست: جمالی (۱۳۸۸)

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین اعتیاد والدین و میزان برخورداری دانش‌آموزان از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری وجود ندارد و نتایج پژوهش‌ها همسو با نتیجه این پژوهش است: زیراس (۱۳۹۰) و نتایج برخی از پژوهش‌ها ناهم‌سو با نتیجه این پژوهش است: زردچقایی (۱۳۹۳) و دانلودی و سید جلال (۱۳۸۰).

مدرسه

در بخش عوامل مدرسه‌ای رابطه نوع مدرسه، کیفیت فضای آموزشی، رابطه با معلمان و مدیر، پیشرفت تحصیلی، علاقه به تحصیل و غیبت از مدرسه با مهارت‌های زندگی بررسی شد و نتایج این بررسی‌ها نشان داد که:

رابطه با معلمان و مدیر با دانش‌آموزان با مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری دارد و پژوهش‌های قربان نژاد (۱۳۹۳)، ریلی (۲۰۰۹)، بویسیا و همکاران (۲۰۰۸)، روداسیل، ریو، (پیانتا و همکاران، ۲۰۰۸) با نتایج این تحقیق همسو می‌باشند.

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان با میزان برخورداری آن‌ها از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری دارد. یافته‌های پژوهش‌های دیگر اشرفی (۱۳۹۳)، احمدی (۱۳۹۱)، خادیمان (۱۳۹۰)، سپاه منصور (۱۳۸۶)، جعفری منس (۱۳۸۲)، با نتایج این پژوهش همسو است. نتایج پژوهش‌های حاتمی فرد (۱۳۹۰)، یاسمی نژاد (۱۳۸۹) با نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش همسو نمی‌باشد.

علاقه به تحصیل دانش‌آموزان با میزان برخورداری آن‌ها از مهارت‌های زندگی ارتباط مثبت و معناداری دارد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش قربان نژاد (۱۳۹۳)، ساوجی (۱۳۹۱)، سپاه منصور (۱۳۸۶)، کارشکی (۱۳۸۵) همسو است.

غیبت از مدرسه

نتایج این پژوهش نشان داد که داشتن مهارت‌های زندگی منجر به کاهش غیبت از مدرسه نمی‌گردد اما یافته‌های پژوهش‌های دیگر یاسمی نژاد (۱۳۸۹) با نتیجه این پژوهش همسو نیست.

کیفیت فضای آموزشی

نتایج این پژوهش نشان داد که کیفیت فضای آموزشی ارتباطی با برخورداری دانش‌آموزان از مهارت‌های زندگی ندارد و نتیجه بعضی از پژوهش‌ها با این نتیجه همسو می‌باشند موسوی ۱۳۸۸ اما نتایج سایر پژوهش‌ها با نتیجه این پژوهش هم‌راستا نمی‌باشد: باقری ۱۳۹۰، شریف ۱۳۹۰، نمایشی ۱۳۸۰، هرینگ و همکاران، به نقل از سایتیس و سایتی، ۲۰۰۴.

منابع

- اژدری، لیلا. (۱۳۹۳). تأثیر سطح تحصیلات والدین بر علاقه دانش‌آموزان به مدرسه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی آموزشی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن. دانشکده علوم تربیتی.
- اشرفی، سحر؛ حدادی، معصومه؛ نشیبا، نازبانو؛ قاسم‌زاده، عزیز رضا. اثربخشی آموزش مهارت خودآگاهی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی و پرخاشگری دانش‌آموزان. توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور، فصلنامه مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی، سال پنجم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۳.
- احمدی، محمد سعید؛ حاتمی، حمیدرضا؛ احدی، حسن؛ اسد زاده، حسن. تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر باورهای خود کارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر. فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت. سال چهارم - شماره ۴ - زمستان ۱۳۹۱.
- امین زاد، انوشه؛ سرمد، زهره. (۱۳۸۸). تکلیف مدرسه و پیشرفت تحصیلی: نقش تعدیل‌کننده سطح تحصیلات مادر و جنس دانش‌آموزان. فصلنامه روانشناسان ایرانی، سال ششم، شماره ۲۱، پاییز ۱۳۸۸.
- باقری، محمد؛ عظمتی، حمیدرضا (۱۳۹۰). فضای کالبدی به‌مثابه برنامه درسی (پرورش خلاقیت کودکان در محیط مدرسه). فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال ششم، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۹۰. ۱۶۳-۱۸۴.
- برک، لورا. (۱۳۸۹). روانشناسی رشد (از لقا تا کودکی). جلد اول، ترجمه سید محمدی، یحیی. تهران: انتشارات رشد.
- پرند، اکرم (۱۳۸۹). روش‌های فرزند پروری و ارتباط آن با فرزندان. مجله علمی پژوهشی. شماره ۱۶۷.

- ترکشوند، رؤیا؛ کرمانشاهی، سیما؛ آزاد فلاح، پرویز (۱۳۹۰). تأثیر گروه‌درمانی آموزشی بر میزان عزت‌نفس دختران نوجوان. مجله تحقیقات علوم پزشکی زاهدان. شماره ۱۳ (۳)، ص ۳۴-۳۰.
- جاودان، موسی. (۱۳۹۳). رابطه‌ی خود‌بازبینی، جو عاطفی خانواده و مهارت‌های زندگی با پرخاشگری نوجوانان پسر. فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی/ سال سوم/ شماره ۵/ پاییز ۱۳۹۳/ ۱۴۲-۱۲۵.
- جعفری منش، مریم. (۱۳۸۲). تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر عزت‌نفس، پیشرفت تحصیلی، سازگاری اجتماعی و کاهش اضطراب حالت - صفت در دانش آموزان دختر سال اول دبیرستان شهرستان کرج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی رودهن. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- جمالی، اکرم؛ سمیه و ساریان، محمدتقی (۱۳۸۸). تأثیر اعتیاد والدین بر رفتار فرزندان. طلوع بهداشت.
- رستمی، خسرو؛ علی اصفهانی، اعظم. (۱۳۹۴). تدبیر دوران نوجوانی (پودمان تدبیر در مادری). تهران. موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران.
- حاتمی فرد. اثربخشی آموزش مهارت حل مسئله و مهارت ابراز وجود والدین بر میزان سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، سال دوم، شماره ۷، پاییز ۱۳۹۰.
- خادیمان، بتول. (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش مهارت تفکر خلاق بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر پایه دوم راهنمایی منطقه ۱۵ تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده‌ی روانشناسی و علوم تربیتی.
- دیناروند، حسن. (۱۳۹۲). مکاتب فلسفی و نظریه‌های تعلیم و تربیت. تهران. انتشارات دانش‌پرور. کتابخانه فروردین.
- رستمی، خسرو؛ علی اصفهانی، اعظم. (۱۳۹۴). تدبیر دوران نوجوانی (پودمان تدبیر در مادری). تهران. موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران.
- رضایی، فاطمه؛ احدی، حسن؛ پاشا شریفی، حسن؛ کریمی، یوسف. (۱۳۸۶). رابطه کیفیت زندگی والدین با عملکرد مدرسه‌ای دانش آموزان مقطع ابتدایی شهر اصفهان. فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان اصفهان، سال نهم، شماره ۳۳.
- زارع میرک آباد. اعظم. (۱۳۹۵). خانواده در پرتو مهارت‌های زندگی. تهران. انتشارات بین‌المللی گیوا.
- زردچقایی، مریم. (۱۳۹۳). تأثیر اعتیاد والدین بر مشکلات رفتاری (بیش‌فعالی - کم‌توجهی و پرخاشگری) کودکان شهرستان اراک. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، گروه علوم تربیتی.
- زیبراس، مارتین؛ حلاج زاده، هدا. بررسی تأثیر اعتیاد پدر بر رشد اجتماعی فرزندان ۱۲ تا ۱۸ سال در شهرستان دزفول. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال سوم/ شماره دوم/ بهار ۱۳۹۰.
- سپاه منصور، مژگان. تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر انگیزه‌ی پیشرفت، خود احترامی و سازگاری اجتماعی. فصلنامه اندیشه و رفتار، دوره‌ی دوم، شماره‌ی ۶، زمستان ۱۳۸۶.
- سرمدی، علی‌محمد. (۱۳۹۴). خانواده موفق، گام‌هایی مؤثر در تربیت فرزندان. تهران. انتشارات: آزاد کتاب.
- شریف، علی‌رضا؛ گنجی، مسعود؛ حاجلو، نادر. نقش کتابخانه‌های آموزشی در پیوند با مدرسه و عملکرد تحصیلی دانش آموزان. نشریه تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، سال چهل و پنجم، شماره ۵۶، تابستان ۱۳۹۰.
- شعبانی، پروانه؛ اسلامی، بهاره. (۱۳۹۳). مدرسه‌های دوست‌دار کودک. تألیف کریم اچ رایت، چانگو ماناتوکو، مایدا پاشیج. منبع دفتر مرکزی یونیسیف - نیویورک، آماده‌سازی شده در موسسه پژوهشی کودکان دنیا. مترجمان پروانه شعبانی، بهاره اسلامی.
- صالحی، محمدحسین. (۱۳۹۴). بررسی جایگاه خانواده در میزان ارتکاب جرم فرزندان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک. دانشگاه علوم انسانی. گروه حقوق.

- طهماسیان، کارینه؛ فتی، لادن. (۱۳۸۵). نقش تحصیلات والدین در خودآزمندی دختران و پسران نوجوان. فصلنامه خانواده‌پژوهی، سال دوم، شماره ۸، زمستان ۱۳۸۵.
- فرخزاد، پگاه. تأثیر جو خانوادگی بر تمایلات روان رنجورانه فرزندان. مجله اندیشه و رفتار. دوره سوم، شماره ۹، پاییز ۱۳۸۷
- قربان نژاد، رقیه. (۱۳۹۳). مقایسه تفکر انتقادی و پیوند با مدرسه در دانش آموزان مدارس هوشمند و مدارس عادی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه محقق اردبیلی - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- محمودی، اعظم. (۱۳۹۴). رشد و تکامل از نوزادی تا نوجوانی. تهران. انتشارات: جامعه نگار.
- مهرابی زاده هنرمند، مهناز؛ گراوند، لیلا و ارضی، سوره. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر اضطراب و پرخاشگری همسران شهید. زن و فرهنگ، ۱ (۱)، ۱۶-۳.
- محمودی، اعظم. (۱۳۹۴). رشد و تکامل از نوزادی تا نوجوانی. تهران. انتشارات: جامعه نگار.
- معتمدیان، مژگان. (۱۳۹۳). شناخت نقش طلاق و مشاجره‌های والدین بر وضعیت عاطفی کودکان از منظر اسلام. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر. دانشکده تحصیلات تکمیلی.
- موسوی، محمود (۱۳۹۰). بررسی نقش عوامل آموزشی بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان فریدون‌شهر. جامعه‌شناسی کاربردی. سال بیست و دوم - شماره پیاپی (۴۱).
- نمایشی، ولی‌الله. (۱۳۸۰). بررسی عوامل مؤثر درون مدرسه‌ای بر بهبود کیفیت آموزش عمومی آموزش و پرورش استان مازندران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری.
- یاسمی نژاد، پریسا؛ سیف، علی‌اکبر؛ گل محمدیان، محسن (۱۳۹۰). تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر کاهش تعلل و افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر. دو فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد. سال سوم - شماره ۵.

- Baumeister, R.F., Vohs, K. D., & Tice, D. M. (2007). *The strength model of self control*. Current Directions in Psychological science, 16, 351-355.
- Buysea. Evelien, Verschuerena, Karine, Doumena. Sarah, Dammeb, Jan Van, Maesb. Fredrik (2008). *Classroom problem behavior and teacher – child relationships in kindergarten: The moderating role of classroom climate*. Journal of school Psychology, 46, issue 4, August 367 – 391.
- Drake, J. F. (2009). *Free ADULT Education Classes*. Technical college adult. Director of adulte education 3421. Meridian streer North. Huntsville, AL: 35811.
- Gary M, Steinbergl. (2008). *Unpacking Authoriative Parenting: Reassessing a multidimensional construct* J. Marr. Fam, 599 – 610.
- J. F. Drak. (2009). *Free Adult Education Classes*. Technical college adult. Director of adult educatin 3421. Meridian street North. Huntsville, Al: 358 M.
- Goodlad J. I. (1984). *A Place called school*. New York: Mc Grow – Hill. Glatthorn, A.A. (1984). Good Lad Study Raises Vital Issues. Momentum, 15 (3), 59 – 61.
- Larson. Jonathan E. (2009). *Educational Psychology, Cognition And Learning, Individual Differences And Motivation*. New York, Nova Science Publishers, Inc.
- Lee, C. M., Beaugard, C., & BAX, K. A. (2005). *Child related disagreements, verbal aggression, and children internalizing and externalizing behavior problems*. Journal of family psychology, 19(2), 237 – 245.

- Marlow / Porthy/ R. *Text Book of pediatric Nursing*. 6th ed Washington: W. D. Sonders company 1988.
- Merrill palmer (2010). *Parenting practices and child social adjustment: Multiple pathway of influence*, Volume 47, Number 2, April 2010. Pp 235- 263.
- Over, E. (1998). *Actual and perceived parental social states effect on adolescents self – concept*. Adolescent. Vol. 30. PP. 603- 606.
- Pianta, R. C., Belsky, J., Vandergrift, N., Houts, R. M., & Morrison, F. J. (2008). *Classroom effects on childrens achivment trajectories in elementary school*. American Educational Research Journal, 45 (2), 365 – 397.
- Riley, Philip. (2009). *An adult attachment Perspective on the student – teacher relationship & classroom management difficulties*. Teaching and Teacher Education, 25, 629 – 635.
- Rudasill. Kathleen Moritz., Reio Jr, Thomas G, Stipanovic, Natalie, Talor, Jennifer E. (2010). *A Longitudinal study of student – teacher relationship quality, difficult temperament, and risky behavior from childhood to early adolescence*. Journal of school psychology. 48, issue 5, 357 – 387.
- Saitis, Ch., Saiti, A. (2004). *School libraries in Greece: A comparative study of public primary schools in rural and urban areas* . Library & Information Science Research. 26 (2004) 201–220.
- Silburn S., Zubrick S., De Maio J., Shepherd C., Griffin J., Mitrou F. et al. (2006). *The Western Australian Aboriginal Child Health Survey: Strengthening the capacity of Aboriginal children, families and communities*. Perth: Curtin University of Technology and Telethon Institute for Child Health Research
- Tajalli F. B. Zandi. Z. (2010). *Creatively comparison between student who studied life skills courses and those who did not procedia social and behavioral sciences*. No. 5 pp. 1390 – 1395.
- Turkum, A., S., Kiltas, A., Biyink, N., & Yemenici, B.(2005). *The investigation of university student Perceptions about family functioning*. International review, 5(1), 253-262.
- Walker, Roz; shepherd, Carrington. (2006). *strengthening aboriginal family functioning: what works and why?* Telethon institute for child health research.
- Wurdinger, S, & Rudolph, J. (2009). *A Different Type of Success: Teaching Important Life Skills Through Project Based Learning*. *Improving Schools*, 12, pp. 115 – 129.